

„Nem borúlátás, ez ténykérdés”

Interjú Varga Róberttel*

– *Negyvenkét évi könyvtároskodás és több mint tizennyolc évnyi igazgatóság után kérted nyugdíjaztatásodat, pedig a negyedik ciklusra szóló kinevezésed 2013-ig szólt. Te, aki módszertanosként sokáig készítettél könyvtárstatisztikát, végeztél számvetést a szakmai pályafutásod fordulójáról?*

– Most, hogy így kérdezed, elődeim közül én töltöttem leghosszabb időt a pályán, de ez annak a ténynek köszönhető, hogy érettségi után, mert nem vettek fel tanár szakra, egyik napról a másikra a marcali járási könyvtárban kezdtem dolgozni mint „hálózati munkatárs”. Levelezőn végeztem minden felsőoktatási kurzust: népművelő–könyvtár szakot Szombathelyen, tanár szakot Pécsen, könyvtár szakot az ELTE-n és később ugyanitt menedzser szakot is.

– *És az igazgatói székben eltöltött időt tekintve?*

– Holtversenyben Kellner Bélával, aki szintén tizennyolc évig volt igazgató. Én viszont a teljes időmben a megyei és városi könyvtár vezetője voltam. Még közvetlen elődöm, Szita Ferenc jóval korábban szorgalmazta, hogy össze kellene vonni a város területén működő megyei és a városi könyvtárat. Erre 1990 után nyílt lehetőség. Sőt, a sors úgy hozta, hogy mielőtt 1992-ben megtörtént az integráció, a városi könyvtárhoz csatolták a szakszervezeti könyvtárhálózat központját is.

– *1993. február 1-től vezetted az intézményt. Hogyan lettél igazgató? Voltak ilyen irányú ambícióid?*

– Egyáltalán nem, hiszen nem volt politikai végzettségem. Márpedig 1992-ig, ameddig meg nem jelent a közalkalmazotti törvény, nem a szakmai végzettséget tekintették a kinevezés alapfeltételének. Ezt a törvényt a szakma megerősítéseként fogtam fel. Rendezte a pályázás feltételeit. Én jónak tartottam az öt év határozott időre való kinevezés gyakorlatát, mert így presztízsveszteség nélkül vissza lehet vonulni egy vezetőnek. Az újr pályázás pedig a megtett út újragondolását jelenti, és újabb célkitűzések megvalósításának képét lehet fölvetni a pályázás során.

– *Nehéz volt a kezdés?*

– Nagyon nehéz. Első számú vezetői gyakorlat nélkül lényegében három intézményt és ezek munkatársait kellett egyesíteni. Három szervezet, más-más munkarend és stílus. Segített, hogy a Somogy Megyei Könyvtáros Egyesület titkáráként ismertem a munkatársakat, és az is, hogy 1987/88-ban fiatal szakembereknek tartott vezetőképzőbe jártam. A kurzusokat Budapesten tartották a Várban, ahol most a Magyar Kultúra Háza működik.

* Az interjú 2011 márciusában készült.

Kinevezésem után egy évre elvesztettük Fiola Pált, akit helyettesként „örököltem”, és nagyon jó barátságban voltunk. Sokat tudott volna segíteni nekem, de ilyen viszonyban csak fél évig dolgoztunk együtt. Éppen most találtam meg egy nekem szánt belső levclét, amelyet az 1993-as első félévi beszámolóhoz fűzött. Tanácsokkal látott el, hogy mire figyeljek, mielőtt nyári szabadságra ment. És már nem jött vissza dolgozni.

A megyei könyvtárigazgatók hamar befogadtak. Már az első tihanyi összejövetelelünkön segítő kezet nyújtott Orosz Bertalanné, Ibolya, az egri igazgató, aki az idő tájt írt egy nagy tanulmányt a megyei könyvtárak költségvetését elemezve. Nagyon kedves volt hozzám Román Lászlóné, Marika, akit korábban Pécsről ismertem. Természetesen a férfiak is segítettek, velük is jól megértettük egymást. Megjegyzem, akkor nem én voltam a legfiatalabb igazgató: Kiss Gábor és Biczák Péter is bent volt a testületben, akik fiatalabbak nálam.

Az első évek szervezési nehézségeit némiképp enyhítette, hogy az akkor már más könyvtáraknál fellángoló pénzhiány minket még nem érintett, köszönhetően a kettős fenntartásnak. Ugyanis könyvtárunk társulási szerződés alapján megyei és városi finanszírozású intézményként működött: a szervezet költségei a két fenntartó között ötven-ötven százalékos arányban oszlottak meg. Az első csapás 1996-ban ért bennünket, amikor a Bokros-csomag hatására kilencmillióval kevesebb pénzt kaptunk a költségvetésben. Persze év végéig sikerült behozni a hátrányt, de azóta szinte minden évben meg kellett harcolni a költségvetésért. Külön gondot okozott, hogy választások után mind a két önkormányzat képviselői szét akarták szedni az integrációt, mondván, hogy e viszonylatban a másik fél jár jól. Természetesen minden alkalomkor levélben kellett elmagyaráznom, hogy mind a két fél jól jár, mert nem egy fél városi, illetve megyei könyvtár van, hanem egy egész integrált szervezet, de csak felét kell fizetni a fenntartóknak. Ezt a városnál könnyebb volt megértetni, hiszen 1990-től 2010-ig, húsz éven keresztül külső tagja voltam az önkormányzat oktatási, kulturális és tudományos bizottságának.

– *A nehézségek ellenére mégis megpályáztad a másik ciklust újabb öt évre.*

– Az első ciklus végére egy kicsit ki is borultam: az idegkimerülés jele az állandó szédülés volt, de egy MR-vizsgálat után elmúlt a tünet. A második pályázáshoz az adott indítást, hogy felsejlett a könyvtárbővítés lehetősége. Ezt megelőzte egy székesfehérvári tanácskozás, ahol Arató Antal összehívta azon megyei könyvtárigazgatókat, akiknek könyvtára felújításra várt, vagy éppen új építése volt esedékes. Nem véletlen a helyszín, hiszen a lelegehetlenebb állapotban a székesfehérvári megyei könyvtár volt. (Megjegyzem, ma sincs ez másként.) A szekszárdi, a kaposvári, a szombathelyi könyvtár erre a célra épült ugyan, de bővítésre szorultak. Azt szorgalmaztuk, hogy a minisztérium állítson föl fontossági sorrendet, és az évenként meghirdetett pályázati pénzből, valamint a megye önerejéből ennek megfelelően épüljenek vagy bővüljenek könyvtárak. Ha emlékeim nem csalnak, a minisztérium részéről Striker Sándor vett részt a megbeszélésen, aki teljes mértékben egyetértett a tanácskozás céljával. Megjegyzem, hogy az első vasszécsényi igazgatói értekezleten találkoztam vele, és nagyon jó viszonyba kerültünk.

Nos, két sikertelen pályázat után, 2000-ben elkezdhattuk bővíteni a könyvtárat. Mostanában annyit hallottam a takarékoságról, hogy eszembe jutott, indulásom is a takarékosággal kezdődött. Két intézményt vezettem, két közgyűlés előtt kel-

lett pályáznom, két közgyűlésnek kellett beszámolnom. Az 1500 négyzetméteres bővítés 280 millió forintból készült el. A berendezésre; új polcok vásárlására és a régiék felújítására kértünk és kaptunk a megyétől húszmillió forintot. Később sokan kérdezték, hogy melyik cég pakolt és mennyiért, ki volt a belső bencndező. Ezt mi magunk csináltuk! Polcot szereltünk, raklapokat raktunk, könyvesdobozokat cipeltünk.

– *Erre én is jól emlékszem. 2001 nyarán ott töltöttem a könyvtári gyakorlatomat az egyetemről.*

– Igen, a munkatársakkal összedugtuk a fejünket, stratégiai tervet készítettünk a bővítésre és a további teendőkre. Ez összekovácsolta a csapatot. Örültünk a 2001-es nyár végi avatásnak. Azt hiszem, velünk örült a szakma. Megható volt, hogy az ország másik feléből is jöttek kollégák az ünnepségre.

Azt szoktam mondani, hogy az új, bővített forma új, több tartalommal telt meg. A 2003-as pályázásnál már nem hezitáltam. Egy ilyen nagy munkával a hátam mögött, tele további új tervekkel, bátran pályáztam. Emlékszem, a pályázatomban megjelölt cél a hatékonyság volt. Igyekeztem is ennek maradéktalanul megfelelni.

– *Akkortájt kaptad meg a szakma legmagasabb kitüntetését, a Szinyeyi-díjat.*

– 2001. augusztus 20-án. Ekkor pályáztunk az Év könyvtára díjra. Azt hiszem, akkor meg is érdemeltük volna. A várostól megkaptam 2002 januárjában a Város Szolgálatáért kitüntetését. Ezekben az években nagyon jól éreztem magamat. Kivontunk az illegalitásból. Az illegalitás időszakát én 1990-től 1997-ig számítom, mert ekkor jelent meg a kulturális törvény. Igaz, hogy nem önálló könyvtári törvényként, de legalább kimondta a megyei könyvtárak létjogosultságát és feladataikat is meghatározta. Gondold meg, ez azért volt fontos, mert a megye – mint Mohamed koporsója – lebegett közigazgatás egén. Bizonytalan volt a megye szerepe, bizonytalan volt a megyei könyvtáré is. Viszont mi '90-től dolgoztunk. Nem hagytuk magukra a kisteleplüléseket, és a volt szakszervezeti könyvtár állományával, illetve pályázati segítséggel megindítottuk a megyei letéti ellátást, ami a Somogy Megyei Ellátórendszer kiépítéséhez vezetett. A csúcson a megye településeinek több mint ötven százalékaival szerződünk a könyvtári ellátásra. Ez idő tájt már javában pályáztunk különböző fórumokon, az NKA-nál, minisztériumnál, fenntartónál stb. Így jutottunk gépkocsihoz, így tudtuk megoldani a könyvvásárlást az ellátórendszer számára. Tizenöt év alatt kb. 180 millió forintot szedtünk össze így. Ez ma már nem tűnik soknak, de akkor sokat jelentett, és komoly munkát adott nekünk. Egy-más után jelentek meg a könyvtárügyet szilárdító rendeletek: az érdekeltségnevelő támogatás, a kulturális törvény, és annak a 100-as paragrafusából adódó ún. követő jogszabályok. Arra is büszke vagyok, hogy 2003-ban 38 számítógépet sikerült szerezni kollégáimnak. Arra gondoltam, hogy az európai uniós csatlakozáshoz jól jön az országnak, ha minél több személyi számítógép van a lakosok birtokában. Nem ajánlottunk föl önrészt, mégis megkaptuk ingyen a gépeket. Az I/2000. továbbképzési rendelet adta lehetőséggel megszereztük használatához a képesítést is. Azt hittem, hogy ez a tény nemcsak a számítógépes kultúránkat fejleszti, hanem forradalmasítja a hivatali ügyintézését. Élénkebb lesz az intézményen belüli papír nélküli kommunikáció. Hát, ez lassabban ment, mint gondoltam. Sokáig nem e-mailen kaptam a jelentéseket, beszámolókat, hanem kinyomtatva. Megindult a szakfel-

ügyeleti rendszer is; tagja lettem a kistelepülések könyvtári ellátásával foglalkozó bizottságnak.

Azt hiszem, nem véletlenül választottak ebbe a bizottságba. Az imént elmondottak alapján gyakorlatban is bizonyítottatok a megyei könyvtár szervező, szakmai segítő szerepét. Tisztázzuk, ez volt az a bizottság, amelyet a minisztérium könyvtári osztálya hozott létre, mivel a 2003–2007 közötti időszak könyvtári terület stratégiai céljai között szerepelt a kistelepülési könyvtári ellátás megoldásának kidolgozása.

– Még mielőtt ennek a munkának a részletes tárgyalásába kezdenék, fontosnak tartok egy rövid történeti visszatekintést. Inkább úgy mondanám, röviden vázolólok a könyvtári ellátás kezdeteit, hogy bizonyítsam, mennyire fontos a történeti háttér ismerete egy ügy szolgálatában. Annyiban, amennyiben az én meglátásom szerint az volt a könyvtárügy legfontosabb kérdése, hogy mennyire folyják bele az állam a fenntartásba, és mennyire segítse, vagy csak felügyelje a könyvtári tevékenységet. Hiszen tudunk az egyletek, olvasóköri alakulásáról. Ebben a legjáratosabb Hajdu Géza volt. Emlékszem, még az „átkosban”, mint a Somogy Megyei MKE titkára meg is hívtam egy előadásra. Mostanában fellapoztam Voit Krisztinának, kedves tanáromnak pár éve megjelent, e témával foglalkozó kötetét, és az ott olvasottak is megerősítettek ebbéli vélekedésemben: „Az 1880-as évek elejének magyarosítási és nacionalista mozgalmi hozták létre a kor ismert nagy közművelődési egyleteit, köztük a Dunántúli Közművelődési Egyesületét is. Mindezek mellett a népkönyvtárak telepítését is e cél szolgálatába állították.” Talán kevesen tudják, hogy a Dunántúli Közművelődési Egyesület vezetője Széll Kálmán volt. Ebbéli tevékenysége alapján választották az 1894-ben megalakult Múzeum és Könyvtárbizottság elnökévé, és maradt is miniszterelnökké választásáig. Említhetném a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelőségét, vagy az 1901-ben alakult Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségét, neves elődökkel. Mind azon fáradoztak, hogy a fellendülő közgyűjteményi kezdeményezések megfelelő szakmai háttérrel, és esetenként anyagi forrást is kapjanak. Ezt az aranykort szakította meg az I. világháború, majd pedig Trianon.

– *A két világháború közötti kultúrpolitika Klebelsberg Kunó nevével fémjelzhető. Ismeretes az oktatás területén kifejtett korszakos tevékenysége. A könyvtárügyre is ilyen nagy befolyással volt?*

– A könyvtárak feladata az ő értelmezésében a tudomány és a tudományos kutatás szolgálata, kiszolgálása volt. Így természetesen az ő koncepciójában elsősorban a nagy tudományos közgyűjtemények és az egyetemek könyvtárai jöhettek szóba. Így hozta létre a Gyűjteményegyetemet, amely nem sokáig működött. A népkönyvtárügy is a minisztérium hatáskörében maradt, de ennek érdekében Gulyás Pál tevékenykedett igazán. Ismeretes a Földművelődési Minisztérium 150 kötetes akciója is, valamint a megyei szintű Iskolán Kívüli Népművelési Bizottságok tevékenysége. Ezzel kapcsolatosan jegyzem meg, hogy a családi levéltárban őrzök egy nagyapámnak címzett levelet, amelyet néptanítóként a megyei bizottságtól kaptam, és amely szerint köszönetüket fejezik ki a népművelési tevékenységéért. Sőt a csekkek is megvannak. Ezek tanúsága szerint tíz pengőt utaltak ki ebbéli tevékenységéért, havonta.

– *A második világháború után – úgy tudom – a Szabadművelődési Tanács indított népkönyvtári akciót ötven-ötven kötetes vándorládákkal. A korábbi szakirodalomban az is megjelent, hogy a Kommunista Párt is adott könyveket falura.*

– Az utóbbi állítás ebben a formában nem igaz. Magam is láttam több olyan jegyzőkönyvet, amelyben korábbi állományokat vizsgálták felül. A Somogy megyei Lad községben például az iparoskör könyveit behasonlították az 1945-ben kiadott ún. fehér könyvvel, amely a fasiszta és szovjetellenes könyvek jegyzékét tartalmazta. Kiselejtezték a klerikális könyveket is pl. Berzencén, ahol a KALOT könyvtárát vizsgálták, aztán visszaadták a település „népkönyvtárának”, a párt ajándékaként. A lényeg az, hogy az 1949-ben megalakult körzeti könyvtárak a Népkönyvtári Központtól kapták a könyveket. Tehát az új közművelődési könyvtári rendszer megint csak állami támogatással, az állam teljes uralkodásával valósult meg, és épült ki a letéti könyvtári rendszer egészen a kistelepülésekig. Nagyjából 1960-ra kiderült, hogy elfogyott a pénz. Ekkor vonták be a községi tanácsokat a finanszírozásba, kialakult a tanácsi fenntartás, és önállóak lettek a kis könyvtárak is. Ezeket a kis könyvtárakat aztán az 1971-es közigazgatást átalakító településfejlesztési koncepció körzeti könyvtári rendszerre alakította. Központi községeket jelölt ki, és az ún. társközségekben ismét a letéti ellátást vezette be. Ezt 1972-ben az ún. *Szakmai irányelvek a könyvtárak távlati fejlesztésére* című dokumentumban kodifikálták. E korszak jelentős vívmánya, hogy 1976-ban törvényerejű rendelet jelent meg a könyvtárakról. Aztán több mint húsz évet kellett várni az újabb törvényre. Közben persze történt egy jelentős változás... Azt már elmondtam, hogy 1990-től hogyan oldottuk meg a kistelepülések ellátását. És itt jön az a bizonyos bizottsági munka. 2003-at írunk, amikor neves szakemberekből álló bizottság alakult, élén Ramháb Máriával, a kecskeméti Katona József Könyvtár igazgatójával.

Én ilyen gyakorlattal és ilyen könyvtártörténeti háttérrel fogtam hozzá a bizottság tagjaként a munkához. Bali Aranka kolléganőmmel elemeztük a gyakorlatunkat. Számításokat végeztünk, gépkocsifutást vizsgáltunk. Mértük, hány ember tudna ellátni egy körzetet. Természetesen megyei könyvtári központra terveztük a rendszert. Számításaink azt mutatták, hogy (kis)településenként ötszázezer forint éves állami támogatással meg lehetne oldani az ellátást. No, nem ennyibe került volna a rendszer, de figyelembe véve a megyei könyvtárban meglévő infrastruktúrát és a községek költségvetésében könyvtárra tervezett összeget, elégnék tűnt ez a pénz. Jelzem, hogy a bizottsági jelentés 2004 februárjában a KSZR működésére vonatkozóan elkészült. A finanszírozást egyharmad-egyharmad részben helyi, megyei és központi támogatásból kívánta megoldani. Bevezetésére azonban ebben a formában nem került sor, mert jött a többcélú kistérségi ellátás ötlete, így a könyvtári ellátás is kistérségi formában valósult meg. Abban az időben még a csoport tagjai között is volt, aki azt hitte, hogy e forma ellen vagyok. Egyáltalán nem az volt a helyzet, hanem az önkormányzatok nem értették, vagy ha értették, idegenkedtek tőle. Nem is volt szerencsés ennek kapcsán mozgó könyvtári ellátást emlegetni, mert részint azt hitték, hogy ez csak bibliobuszra vonatkozik, másrészt pedig abban az időben jelent meg a mozgópostai hálózat, és ezt negatív élményként élték meg a kistelepülésen élők. A másik baj az volt, hogy a normatíva nem a megyei könyvtárakhoz került, hanem a kistérségekhez, és az erősen különböző százalékos arányban jutott el az ellátó könyvtárakhoz. Álmomban sem gondoltam, hogy nálunk, a megyében nem a megyei könyvtárral kötnek szerződést a kistérségi központok,

mivel nekünk gyakorlatunk és infrastruktúránk is volt az ellátáshoz. Azonban – egy kivételével – minden kistérség a saját maga területéhez tartozó könyvtárral kötött szerződést különböző részarányban. Itt viszont a normatívából kellett kialakítani az ellátáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételeket, ami az ellátási összeg rovására ment. Sok helyütt a kistérségi központok a városi önkormányzatok alá kerültek, és az ellátásra szánt összeg nagy része beépült az ellátó könyvtár költségvetésébe. Így a fenntartónak megtakarítást jelent ez a rendszer. Máshol a kistérségi központ a normatíva egy részét, sokszor még a felét sem adja az ellátó könyvtárnak. A másik felét szabad felhasználásra a kistéleptülés önkormányzatának utalja. A kistérségi ellátás ilyen formája azt is jelentette, hogy a kisközségek költségvetéséből a könyvtárra fordított keretösszeget egyszerűen kiszippantotta, mondván, hogy azt normatíva úgy is fedezi. Azért bánt az ügy, mert ha a normatívát közvetlenül a megyei könyvtáraknak adják – már ahol szükséges kistéleptülési ellátás –, akkor könnyebben ellenőrizhető módon a teljes összeg az ellátásra fordítódna, ráadásul a jelenlegi normatíva feléből tényleg hatékonyabban meg lehetett volna oldani az ellátást. Nem beszélve arról, hogy szakmailag fel lehetett volna zárkóztatni a keretösszegeből az elmaradottabb szolgáltató helyeket. Aki, mint én is, szakfelügyelőként látta az eseményeket, és aki mindig a takarékosásra törekedett, persze, hogy nem érzi tökéletesnek a rendszert. Ráadásul ismét teljes mértékben állami támogatás az alapja a kistéleptülési könyvtárügynek. A helyi finanszírozás eltűnt a takarékoság útvesztőiben.

– *A könyvtári ellátás kapcsán említést tettél a bibliobuszról. Mi a véleményed erről a formáról?*

– Már szóltam, arról, hogy nem volt szerencsés etimológiailag összekeverni a mozgó ellátást és a bibliobuszos ellátást. El kell mondanom, hogy kezdő könyvtáros koromban a *Marcali Könyvtáros* című lapban én is lándzsát törtem a bibliobuszos ellátás mellett. Sokkal inkább jobbnak láttam volna akkor megyei szinten bevezetni ezt a formát, mint a központi könyvtár–társközségi könyvtár rendszert. Ez akkor korszerűbb megoldás lett volna. Gondold meg, a '60-as években már arról tudósítottak, hogy Finnországban milyen jól működik ez a szolgáltatás.

Nálunk Magyarországon abban az időben kezdődtek az iskolabezárások, illetve takarékosági okok miatt a körzetesítések. Emlékszem, Szita Ferenc igazgatóságához kötődik, amikor a kistéleptüléseken megszűnt iskolaépületbe vagy osztályterembe, a megyei tanács által alapított évenkénti keretösszegeből ún. „d” típusú (letéti) könyvtárakat rendeztünk be. Olyannyira sikerült ez az akció, hogy 1990-ben sok helyütt az így megmentett iskolaépületbe az önkormányzat költözött be. A koncepciónk az volt, hogy ha az iskola kivonul, a könyvtár lehet az egyetlen művelődési centrum, ami a közösségi élet színtere lehet. És ezekre a színterekre lehetett pályázni, fejleszteni. Ezekre az ún. „kő-könyvtárakra” rá lehetett telepíteni az ellátórendszeri szolgáltatást. Tapasztalatból tudom, hogy egy polgármester sokkal jobban vonzódott ilyen ellátáshoz, mint ahhoz, hogy befizessen egy bibliobuszra, amely hetenként egyszer egy órában megjelenik a faluban. Ráadásul ezeket a szolgáltatóhelyeket be lehetett rendezni számítógépekkel. Ezt a szolgáltatást nemcsak hetente egyszer, hanem a település határozata szerint hetente többször is igénybe lehetett venni. Főleg akkor, ha a teleház programmal egyesítették. Nos, ezért mondtam a kollégáimnak, hogy idejétmúlt a bibliobuszos ellátás. Sőt,

én úgy gondolom, hogy akármilyen kicsi a település, egy szintér három számítógéppel és egy négyórás közhasznú munkással – akár egy munkanélkülivé vált pedagógussal –, még bizonyos napközi tevékenységet is el tudna látni a faluban, amellett, hogy a lakosságot is kiszolgálja. Ezt a formát a mai kormányzatnak is javasolnám támogatni, hiszen egy kistelepülésen is megvalósulhatna az e-ügyintézés, és a kis falu szellemi életének központja lehetne ez a szolgáltatóhely.

– *Apropó, vezető szakfelügyelő voltál Somogyban. Mi a tapasztalatod, a szakfelügyeleti rendszer beváltotta a hozzá fűzött reményeket?*

– Rövid válaszom az, hogy teljes mértékben. A hosszabb pedig a következő. Én még a régi rendszerben is szakfelügyeltem. A 2000-ben bevezetett, rendelettel alátámasztott szakfelügyelet nagy jelentőségű volt a könyvtári rendszer életében. Különösen akkor, amikor a megyei könyvtárak ún. módszertani segítségével hátrébe szorult. Viszont a szakfelügyelet keretében lehetőség volt arra, hogy megvizsgáljuk, a fenntartók hogyan teljesítik a törvény által előírt követelményeket a könyvtárügy területén. Hosszú pályafutásom alatt mint megyei módszertanosnak, alkalmam volt Somogy megye valamennyi községében és könyvtárában megfordulni. Az utóbbi időben már inkább Budapestre jártam, mint „vidékre”, de vezető szakfelügyelőként a kollégák beszámolóí alapján pontosan tájékozódtam a helyzetről. Ez a fajta szakfelügyelet indirekt módszertani munkának is felfogható, mert – szándékom szerint – a segítő látogatás volt az elsődleges cél, nem pedig a ledorongolás. Az eltel tíz év alatt 240 szakfelügyeleti vizsgálatot tartottunk Somogy megyében, és csak egyetlen egy negatív visszajelzés érkezett egy önkormányzat részéről. Sok helyütt kifejezetten örültek a vizsgálatnak, több helyen pedig kérték is a szakmai vizsgálatot, hogy az önkormányzat pontos képet kapjon a könyvtári munkáról. Éppen ma, az irataim rendezgetése közben bukkantam rá egy korábbi Somogy megyei vizsgálatra. 1971-ben ötven könyvtárat vizsgáltak. Arra gondoltam, érdemes lenne annak a vizsgálatnak az eredményét összevetni a mostani szakfelügyeleti jelentéssel. Látod, ez is lehetne nyugdíjas éveimben egy megvalósítandó feladat. Kérdés, hogy kíváncsi-e rá valaki? Nálunk az a konkrét haszna a szakfelügyeletnek, hogy általa elérjük, hogy csak négy településen nincs könyvtári szolgálat. Jó pár helyen éppen a szakfelügyeleti munka irányította az önkormányzat figyelmét a kistérségi ellátórendszerben való működésre.

– *2008-ban ismét megpályáztad a könyvtárvezetői pozíciót. Mi volt a fő stratégiai célod?*

– Emlékszem, egy kihelyezett önkormányzati közgyűlésen kaptam újabb öt évre bizalmat. Amikor megköszöntem a száz százalékos szavazatot, azt mondtam, hogy többet úgysem pályázom. Ezen többen megütözköztek. Egyébként míg az előző ciklusomban a hatékonyságra helyeztem a hangsúlyt, most a túlélésre. Valamit éreztem ebből a mára már bekövetkezett nagyarányú eladósodásból. Ma úgy látom, hogy nem sikerült a túlélés.

– *Nem rajtad múltott!*

– Az úgy történt, hogy a megyei közgyűlés 2010. november 27-i rendkívüli ülésén megszavazta, hogy összevonják a múzeumot, a könyvtárat, a levéltárat, valamint a városban működő Roxínházat, létrehoznak egy megyei rendezvényiro-

dát, és ennek élére főigazgatót neveznek ki. Mindezt a takarékoság okán. Ha a két utóbbi intézményt nem terveztek volna az integrációba, akkor arra is gondolhatom volna, hogy egy újabb mini Gyűjteményegyetemet akarnak létrehozni. Mivel úgy láttam, hogy ezzel az akcióval sok pénzt nem lehet megtakarítani, sejtettem, hogy a pénz is kevesebb lesz. Rebesgették, hogy a városban is fiókkönyvtárak szűnnek meg. (Azóta kiderült, hogy a tízből 2011 áprilisától kettő marad.) Ezen feltételek miatt 2010. november 29-én elmentem a megyei főjegyző úrhoz, hogy kérjem a nyugdíjazásomat. Tehettem, mivel elmúltam hatvan éves, azóta már hatvanegy is, és a jelenlegi nyugdíjtörvénybe ez belefért. Őszintén megmondom még egy kis szolidaritás-félét is éreztem az intézményem iránt; takarékoskodni akartam a saját munkabérémmel is.

– *Nem volt elhamarkodott a nyugdíjazási kérelmed?*

– Ma is úgy gondolom, hogy nem. Volt egy egész hétvégém, hogy átgondoljam a jövőt. Az más kérdés, hogy nem valósult meg az integráció. A közgyűlés a 2010. december 10-i rendes ülésén visszavonta az egyesítéssel kapcsolatos határozatot. Sokan mondták is, hogy akkor én is vonjam vissza a nyugdíjaztatási kérelmemet. Erre én azt mondtam, ez olyan lenne, mint amikor a halott felül a ravatalon. Mint mondtam, láttam előre a szomorú jövőt. Gondold meg, én mindig fejlődéspárti voltam, mert Ranganathan elvei szerint műveltem a könyvtárosságot. Úgy emlékszem, hogy az ötödik pontja éppen az, hogy a könyvtár fejlődő szervezet. Víziómban nem hogy a fejlődést, de még csak a túlélést sem láttam. Visszafejleszteni pedig nem akartam az intézményt. Ez olyan lett volna, mintha saját magam bontom le, amit tizennyolc év alatt építettem. Hogy nem „kősziklára”, ki gondolta volna akkor. Bár azt éreztem, hogy ha nem lesz pénz, a törvény sem véd meg bennünket a szorításoktól. Ha a gazda szemével nézem a dolgokat, belátom, hogy csak annyi pénzből lehet gazdálkodni, amennyi a kasszában van. De! Amikor növekszik a funkcionális analfabéták száma és drasztikusan nő a könyvek ára, nehezen tudom elfogadni, hogy könyvtárra, illetve könyvvásárlásra ne legyen pénz. Megint kibújik belőlem a történeti szemlélet. 1912-ben a *Múzeumi Könyvtári Értesítő* 66. oldalán a következő jelentés olvasható: „Az ország területén mind nagyobb számmal létesített állandó népkönyvtáraknak ugyanis egy szinte közös fogyatkozásuk van s ez az, hogy állandó gyarapításuk a mai eszközökkel nem lévén keresztülvihető, az eleinte élénk érdeklődés új táplálék híján évről évre csökken s nem egyszer teljesen megszűnik”. Ezt a jelentést is a már idézett Voit Krisztina tanulmányában olvastam. Azért ragadt meg bennem az állítás, mert manapság nem a népkönyvtárakra illik, hiszen a kistérségek még kapnak normatívát, de éppen a városi és a megyei könyvtárak szenvednek a dokumentumvásárlás hiányától. Nem egy megyei könyvtár jelezte, hogy egyelőre 2011-re ez az összeg nulla forint. Elképzelhető, hogy ezek a könyvtárak hamarosan elveszítik olvasóikat. Az egyébként nagyon jól működő ODR-en belül sem tudják kielégíteni az olvasói igényeiket, mert nem lesz pénz a postaköltségre.

– *Ennyire borúlátóan ítéled meg a jövőt?*

– Nem borúlátás, ez ténykérdés. Amikor nő az analfabétizmus, akkor nem fociba fektetném a pénzt. Nem akarom bántani a mai vezetést, mert focizni én is szeretek, kivált az unokáimmal, de egy meccslátogatóra ma több fenntartási költség

jut, mint egy könyvtárlátogatóra. Egyébként az analógiát a vasút személyszállítási gyakorlatából is vehetem. Az elmúlt esztendőkből nem fektettek pénzt ebbe az ágazatba. Még ahol „élő vasútvonal” van, ott is meg lehet nézni, az állomások hogyan néznek ki. Persze hogy nem veszi igénybe az utazóközönség. Erre azt mondták, mivel kicsi az utasszám, megszüntetjük a sokszor száz éves vonalakat is. Félek, hogy anyagiak híján ez vár a könyvtárakra is. Pedig, ahogy az imént vázoltam, a kistelepüléseken is sokat tud segíteni egy jól működő szolgáltatóhely. Az igazi az lenne, ha a könyvtár a város „dolgozószobájává”, és nem „szellemi inségkönyhájává” válna.

– *A hosszúra nyúlt beszélgetésben elmondtál mindent „ami a szívedet nyomja”?*

– Természetesen nem. Például szívesen beszélnék a szakmai pályafutásomat meghatározó Kamarás István nevével fémjelzett olvasótáborokról. Most csak annyit mondanék el, hogy erről jelent meg már írásom a *Könyvtárosban* egy évforduló kapcsán. Van birtokomban néhány példány a kiadványból, amit Kamarással az olvasótáborokról szerkesztettünk. Kérésre szívesen küldök annak, akit érdekel. Megjegyzem, hogy az olvasótáborosokhoz szoros szakmai, ma már inkább baráti kapcsolat fűz.

Szívesen beszélnék még neves könyvtáros személyekről, akikkel szerencsém volt együtt dolgozni az egyesületben és különböző kuratóriumokban. Sőt, bírtam és bírom is barátságukat. Úgy érzem, baráti tanácsaikkal segítettek pályafutásomat. Nem nevezném meg őket, félek, hogy valakit kihagynék, igazságtalan lennék hozzá. Meg kell mondjam, mostanában sokat gondolok Kiss Jenőre, aki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatójaként ment nyugdíjba és nem sokáig élvezte a nyugdíjas éveket.

– *Tavaly ősszel a Katolikus Rádió az „Összefogás a könyvtárakért” hetében interjút készített veled. A riporternő többek között az iránt érdeklődött, hogy a könyvtár gyűjtőkörében milyen arányban vannak a könnyed olvasmányok és az ún. értékesebb művek. Most én is megkérdem, hogy neked mi a véleményed, mit gyűjtsenek a könyvtárak?*

– Az egyszerűbb válaszom az lenne, hogy mindent. Viszont, ha kevés a pénz, akkor mégis csak meg kell gondolni, hogy az emberek pénzén mit rendelünk. Egyébként bonyolultabb annál a kérdés, minthogy egyszerűen meg lehessen választolni. Most megint visszanyúlnék a múltba, mert ez a kérdés végigvonul a magyar könyvtárügy életében. Ezt is kedves tanárnőm tanulmánykötetében olvastam: a század első felében Ferenczi Zoltánék úgy gondolták, hogy a népkönyvtáraknak elsősorban nemzetnevelő, népművelő funkciója van. Szabó Ervin viszont úgy látta, olyan művelő intézményekre van szükség, amelyben mindenki megkapja, ami egyéni ízlésének megfelel. Nos, ezért mondtam azt, hogy én a nemzeti könyvtermés egészét megvenném, és az olvasóra bíznom a választást. Ha viszont kevés a pénzem, akkor bizony a népművelő attitűdöm és Kölcsey Ferenc intelmei is azt mondatják velem, hogy elsősorban az értékesebb irodalmat vegyem meg. A vásárlásban ezért nagyon nagy a könyvtárosok felelőssége. Magam úgy oldottam meg a dolgot, hogy egy ún. állománygyarapító bizottságra bízom a döntést. Talán csak párszor javasoltam, hogy mit vegyenek meg. Ha valami nagyon érdekelt, saját magamnak vásároltam. Hadd emlékeztessenek arra, hogy valamikor a könyvtá-

rosok vehettek könyveket saját házikönyvtáruk számára, így elég sok könyvem gyűlt össze. Most majd lesz időm „könyvtári” rendet rakni a polcokon, talán még katalogizálni is fogom őket.

– *Hogyan telnek most a napjaid?*

Igyekszem szigorú napirend szerint megélni a szabadságot. Mivel még „csak” a felmentési időmet töltöm naponta bejárok a könyvtárba. Úgy érzem, kötelességem „rendet rakni” magam után. Azokat az iratokat rendszerezem, rakom kronológiai sorrendbe, amit nem kellett iktatni, mégis megtartottam, hiszen a korszakra jellemző lehet tartalmuk. Így találtam például egy dossziét, amiben Orosz Bertalanné 1993-ban hatalmas munkával elemezte a megyei könyvtárak tevékenységét. Ilyenkor átélem újra a történeteket, és arra gondolok, hogy ismét meg kellene alakítani az MKE-n belül a Könyvtártörténeti Bizottságot. Hiszen a múlt elemzéséből leszűrt tanulságok a jövő számára is hasznos útmutatást adhatnának. Vagy újra lehetne indítani a Sallai István Társaságot, ahol a magamfajta kollégák, akik jól érezték magukat a szakmai közösségben és érdeklí őket a könyvtártörténet, ezután is találkozhatnak. Egyébként volt lelkiismeret-furdalásom a családommal szemben, nagyon elhanyagoltam az otthoni teendőket is, a bevásárlás kivételével, mert szabadidőmben is sokat dolgoztam. Most több időm van az otthoni munkára. Bütykölős típus vagyok, sok mindent meg tudok javítani. Szerszámaim is vannak a munkavégzéshez. Aztán vettem egy új kerékpárt. Nem csak takarékosági okok miatt használom. Járok uszodába, és készülök a városért futásra is. Itthon is rendezgetem az irataimat. Vettem egy szkennert, ami diákat is digitalizál. Fokozatosan viszem számítógépbe a családi felvételeket és a kirándulások képeit. Nagyon élvezem, amikor ismerőseim felhívnak egy-egy referenzs kérdéssel, és tudom őket tájékoztatni az internet segítségével. Ezt azért említem, mert sokan úgy érdeklődnek, hogy segíts, mert az interneten sem találok. A keresési stratégiában a hozzáadott érték a könyvtárosság. Azt hiszem, ebben rejlik a szakmánk lényege és fontossága is. Aztán itt vannak az unokák. Könyvtáros pályafutásom alatt sokszor hallottam, hogy milyen jó pedagógus lennék. Az ő közelségük talán újra előhívja pedagógus őseim génjét, és a fejlődés-lélektani ismeretekkel párosítva, talán tudok használni nekik is.

– *Elégedett ember vagy?*

– Elégedett ugyan nem vagyok, mert sok mindent nem tudtam véghezvinni, amit terveztem, de elégedetlen sem, mert igyekeztem a vállalt feladataimat mindig és minden korban teljesíteni. Nagy szavak helyett elmondok egy példát. Amikor itthon bekapcsolom a számítógépet, a nyitó oldalon megjelenik a családom. Rajta vagyok én is a feleségemmel, aki könyvtáros volt egy középiskolában. A fiaink – akik közül az egyik tanár, a másik könyvtáros – feleségeikkel, akik közül az egyik könyvtáros-tanár, a másik most éppen gondos édesanyja –, a gyerekeikkel. Édesanyám is, ölében a legkisebb dédunokájával. Csak később vettem észre, hogy a 2000-ben elhunyt édesapám, egy barátja által festett és bekeretezett portréja alatt álltunk a fényképezéshez. Ez a látvány a teljesség ígéretét adja. Ezért az életútért hálás vagyok a Gondviselőnek.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

Varga Máté Benedek